

รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู

The Model of Instruction Based on Sufficiency Economy Philosophy in Promoting the Student Teachers' Life Skills

มนตรี หลินภู*

Montree Linphoo*

สาขาวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร 62000
Branch of psychology and guidance, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat university,
KamphaengPhet 62000

*To whom correspondence should be addressed. e-mail: montreegate@hotmail.com

Received: 14 June 2019, Revised: 1 July 2019, Accepted: 31 July 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองโดยใช้รูปแบบ One Group Pretest-posttest Design มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู 2) ศึกษาทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ 3) ศึกษาความคงทนของทักษะชีวิตในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลของนักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการทดลองเป็นนักศึกษาวิชาชีพครู โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู 2) รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ t-test

ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู จำนวน 8 แผน มีค่าเฉลี่ย (=4.66) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.17) ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) นักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีทักษะชีวิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) นักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีทักษะชีวิตในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบการเรียนการสอน ทักษะชีวิต วิชาชีพครู

Abstract

This research being Quasi-Experimental research which formed one group pretest-posttest design is to aim at 1) creating the instruction model based on sufficiency economy philosophy in promoting the student teacher skills 2) studying the student teachers' life skills who had joined the experiment group through using the instruction model based on sufficiency economy philosophy 3) studying the retention of the student teachers' life skills during the post and follow-up period of experiment. Participants were included 15 student teachers of social study program on the semester 2nd, the department of education of Kamphaeng Phet Rajabhat University in academic year 2018. The tools used in the research included 1) the life skill questionnaire 2) the model of instructional activities based on sufficiency economy philosophy. Statistics employed in the analysis included basic statistics: and S.D. and t-test for dependent.

The research found that 1) The eight lesson plans of the instruction model based on sufficiency economy philosophy in promoting the student teacher skills had an average ($\bar{x}$) at 4.66 and the standard deviation (S.D.) at 0.17 which were the most appropriate. 2) The students who joined into the experiment group used the model of instruction of sufficiency economy philosophy were significantly higher post-experiment score than pre-experiment score at the level of .05. 3) The students who joined into the experiment group used the model of instruction of sufficiency economy philosophy had not significantly the difference between the post and follow-up period of the experiment score at the level of 0.05.

Keywords: sufficiency economy philosophy, model of Instruction, life skills teacher profession

บทนำ

ทักษะการดำเนินชีวิต เป็นทักษะการใช้ชีวิตให้ดำเนิน ไปบนพื้นฐานของความพอดี มีความสามารถในการปรับตัว และมีพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องในการที่จะเผชิญกับสิ่งท้าทายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังเป็นสิ่งที่รโลงให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งสภาวะสุขภาพจิตที่ดีพร้อมเผชิญแรงกดดันหรือกระทบกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว อีกทั้งทักษะชีวิตยังถือว่าเป็นทักษะภายในที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ และสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตอีกด้วย [1], [2], [3], [4] สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ [5] กล่าวว่า ทักษะชีวิตเป็นความสามารถของบุคคลในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ทักษะชีวิตแม้สามารถเกิดขึ้นเองได้ตามธรรมชาติก็จริง แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้บุคคลมีชีวิตที่สมบูรณ์ได้ ฉะนั้น ทักษะชีวิตจึงต้องได้รับการพัฒนา ฝึกฝน ด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการกลุ่มและเทคนิคเกมการศึกษา [1]

การออกแบบรูปแบบการเรียนรู้อันเหมาะสมกับผู้เรียนจะช่วยให้เกิดทักษะการดำเนินชีวิตทั้งการพัฒนาพฤติกรรม มุมมอง เจตคติในการใช้ชีวิตของผู้เรียนให้ เป็นไปในทางที่พึงประสงค์ได้ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ [6] กล่าวว่า การเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ดีและเหมาะสมย่อมจะส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนการสอนที่ออกแบบมาเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ ในลักษณะที่ผู้เรียนและผู้สอนเผชิญหน้ากัน (Face to face) ในการจัดการเรียนรู้เสริมความรู้ อีกทั้งการออกแบบรูปแบบการเรียนการสอนที่เริ่มต้นจากการกำหนดความจำเป็นที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายก่อน จากนั้นจึงออกแบบวิธีการการเรียนการสอน (Instruction Design) แล้วนำผลที่ได้จากการออกแบบไปทดลองใช้

เพื่อประเมินว่าบรรลุตามความต้องการหรือต้องกำหนดใหม่หรือไม่ [7] และจากการศึกษาของ คอยห์รูล แอนวอร์ [8] ที่ได้ศึกษารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดคอนสตรัคทีวิซึ่มเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถที่จะสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ทั้งการทำงานเดี่ยวและกลุ่มเพื่อให้บริการบูรณาการมาได้ดียิ่งขึ้น เช่นเดียวกับ มานิตย์ ชาญชัย [9] ที่พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์คุ้มโสมลูกหลานบ้านเหล่าลิง พบว่า รูปแบบการเรียนรู้สามารถทำให้กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเด็กและเยาวชน เกิดความรู้ ความถนัดและสามารถสร้างเครือข่ายและการปลูกฝังรากฐานวิถีชีวิตและสามารถใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง แสดงให้เห็นว่า การนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ออกแบบอย่างเหมาะสมมาพัฒนาผู้เรียนสามารถที่จะเสริมสร้างการเรียนรู้หรือพัฒนาผู้เรียนได้

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตที่ประกอบด้วยความมีเหตุมีผล ความมีภูมิคุ้มกันและความพอประมาณ โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ความรู้และคุณธรรม เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นในการดำเนินชีวิต แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมิได้มีความหมายในแง่เศรษฐศาสตร์เพียงด้านเดียว แต่มีความหมายเชิงปรัชญา จริยธรรม คุณค่าและปทัสถานทางพฤติกรรมสำหรับการดำเนินชีวิตในทุกๆ ด้านอีกด้วย [10] เน้นการพึ่งตนเองไม่ว่าจะเป็นพึ่งตนเองด้านจิตใจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีและด้านเศรษฐกิจ [3] ช่วยให้เกิดทักษะและพฤติกรรมในการปรับตัวต่อการดำเนินชีวิตดีขึ้น [11] ทิศนา ขวมนิ [12] กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตที่มีความพอในความต้องการตามอัตภาพของตน ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก ทำให้เบียดเบียนคนอื่นเบียดเบียนทรัพยากรและโลกน้อยลง ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คืออยู่เป็นสุข...” [5]

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเนื้อหาในออกแบบการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนที่เหมาะสมจะสามารถพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครูให้เป็นผู้ที่มีทักษะการดำเนินชีวิต มีความตระหนักรู้ มีความรักและเกื้อกูล เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้ความรู้อย่างรอบรู้ รอบคอบและมีเหตุผลในการวิเคราะห์และการตัดสินใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวัง มีภูมิคุ้มกันภายในตนเองและสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างปกติสุขพร้อมทั้งเตรียมตนเองในการอยู่ในโลกอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู
2. เพื่อศึกษาทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อศึกษาความคงทนของทักษะชีวิตในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลของนักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาวิชาชีพครู ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 450 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาวิชาชีพรู้ ชั้นปีที่ 2 โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ กำแพงเพชร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling) จำนวน 15 คน

ขอบเขตด้านตัวแปร ประกอบด้วย 1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตนักศึกษาวิชาชีพรู้ 2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพรู้

ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย ประกอบด้วย 1) เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบและกำหนดเนื้อหาสาระ ตามแนวกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ มีจำนวน 8 แผน ประกอบด้วย แผนการเรียนรู้ที่ 1 การปฐมนิเทศและทุกชีวิตเกิดมา ล้วนแต่มีคุณค่าและความหมายในตัวเอง แผนการเรียนรู้ที่ 2 ความคิดเป็นธรรมชาติแต่การรู้จักคิดเป็นศักยภาพ แผน การเรียนรู้ที่ 3 อารมณ์เป็นของสรรพชีวิตแต่การรู้จักอารมณ์เป็นคุณสมบัติของบัณฑิต แผนการเรียนรู้ที่ 4 มิตรภาพคือ ความงดงามของสังคมมนุษย์ แผนการเรียนรู้ที่ 5 การยอมรับในความเหมือนและความต่างจะสร้างความเข้าใจระหว่าง กัน แผนการเรียนรู้ที่ 6 ปัญหาไม่มาปัญญาย่อมไม่เกิด แผนการเรียนรู้ที่ 7 ทราบรากเหง้าเพื่อไต่เต้าไปสู่การสร้างสรรค์ และแผนการเรียนรู้ที่ 8 สังฆหุณเจือเพื่อเอื้อเพื่อการเกิดสังคม 2) ทักษะชีวิต มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น 2) การคิดวิเคราะห์หาคัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 3) การจัดการกับอารมณ์ และความเครียด 4) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยครั้งนี้ เริ่มดำเนินการปี พ.ศ. 2561 เวลาสิ้นสุดการดำเนินการปี พ.ศ. 2562

วิธีดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอน ทักษะชีวิต ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อออกแบบจัดทำแผนรูปแบบการเรียนการสอนและแบบสอบถามทักษะชีวิต

2. ร่างรูปแบบการเรียนการสอนและแบบสอบถามทักษะชีวิตที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ในข้อที่ 1 โดยผู้ร่วมร่างรูปแบบประกอบด้วย ดร.ขวัญชัย ชำนา ดร.ศรวิศ สิริ และนายมนตรี หลินภู แล้วนำเสนอต่อที่ปรึกษา จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

3. นำรูปแบบการเรียนการสอนและแบบสอบถามทักษะชีวิตที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้าน หลักสูตรและการสอน ด้านการวิจัย ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) และ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแล้วนำมาแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4. นำแบบสอบถามทักษะชีวิตไปทดลองใช้ (Try out) กับนักศึกษาโปรแกรมการประถมศึกษาและ โปรแกรม ดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) อยู่ระหว่าง 0.20 – 0.70 และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของ ครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.837

5. นำแบบสอบถามทักษะชีวิตไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาวิชาชีพรู้ ชั้นปีที่ 2 โปรแกรมสาขาวิชา สังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จำนวน 15 คน ที่ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ก่อนเข้าสู่การจัดกิจกรรมแล้วเก็บคะแนนไว้เป็นคะแนนก่อนการทดลอง (Pre-test)

6. ดำเนินการทดลองโดยใช้รูปแบบที่สร้างขึ้น ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตนเองจำนวน 8 แผน เป็นระยะเวลา 2 วัน ตั้งแต่ 8.30 -16.00 ชั่วโมง ดำเนินการแผนกิจกรรมละ 1:30 ชั่วโมง ในวันที่ 2 มีนาคม – วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2562 ณ ห้องเรียนคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	เวลา	หัวข้อเรื่อง
1	วันเสาร์ที่ 2 มีนาคม 2562	09.00-10.30	ปฐมนิเทศ Pre-test ทุกชีวิตเกิดมาล้วนแต่มีคุณค่าและความหมายในตัวเอง
2	วันเสาร์ที่ 2 มีนาคม 2562	10.45-12.00	ความคิดเป็นธรรมชาติแต่การรู้จักคิดเป็นศักยภาพ
3	วันเสาร์ที่ 2 มีนาคม 2562	13.00-14.30	อารมณ์เป็นของสรรพชีวิตแต่การรู้จักอารมณ์เป็นคุณสมบัติของบัณฑิต
4	วันเสาร์ที่ 2 มีนาคม 2562	14.45-16.00	มิตรภาพคือความงดงามของสังคมมนุษย์
5	วันอาทิตย์ที่ 3 มีนาคม 2562	09.00-10.30	การยอมรับในความเหมือนและความต่างจะสร้างความเข้าใจระหว่างกัน
6	วันอาทิตย์ที่ 3 มีนาคม 2562	10.45-12.00	ปัญหาไม่มา ปัญญาย่อมไม่เกิด
7	วันอาทิตย์ที่ 3 มีนาคม 2562	13.00-14.30	ทราบรากเหง้าเพื่อไต่เต้าไปสู่การสร้างสรรค์
8	วันอาทิตย์ที่ 3 มีนาคม 2562	14.45-16.00	สังฆหจุนเจือเพื่อเอื้อเพื่อการเกิดสังคัม Post-test
9	วันอาทิตย์ที่ 17 มีนาคม 2562	15.30-16.00	Follow-up test

7. เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ทำการวัดทักษะชีวิตของนักศึกษาอีกครั้งหนึ่งด้วยแบบสอบถามทักษะชีวิตชุดเดิมแล้วเก็บคะแนนไว้เป็นคะแนนหลังการทดลอง (Post-test)

8. หลังจากทดลองผ่านไป 2 สัปดาห์ ทำการวัดอีกครั้งด้วยแบบสอบถามทักษะชีวิตชุดเดิมในระยะติดตามผล (Follow-up) เพื่อศึกษาความคงทนทักษะชีวิตของนักศึกษาแล้วเก็บไว้เป็นคะแนนในระยะติดตามผล

9. นำคะแนนก่อนทดลอง (Pre-test) หลังการทดลอง (Post-test) และระยะติดตามผล (Follow-up test) มาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนความแตกต่างด้วย t-test for dependent

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครูที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทักษะชีวิตรูปแบบการเรียนการสอนแล้วนำมาออกแบบแผนการเรียนการสอน มีจำนวนทั้งหมด 8 แผน และตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความสอดคล้องรูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รายการประเมิน	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน		ระดับความ เหมาะสม
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ความสอดคล้องเหมาะสมกับการพัฒนาทักษะชีวิต	5.00	0.00	มากที่สุด
2. ความสอดคล้องเหมาะสมกับนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	5.00	0.00	มากที่สุด
3. ความสอดคล้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	4.66	0.47	มากที่สุด
4. ความสอดคล้องเหมาะสมด้านกิจกรรม	4.66	0.47	มากที่สุด
5. ความสอดคล้องเหมาะสมต่อขั้นตอน/กระบวนการพัฒนาผู้เรียน	4.66	0.47	มากที่สุด
6. ความเหมาะสมของการใช้สื่อในการทำกิจกรรม	4.66	0.47	มากที่สุด
7. ความสอดคล้องเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	4.66	0.47	มากที่สุด
8. แนวทางและเกณฑ์การประเมินผล	4.33	0.47	มาก
9. ความเหมาะสมในการแบ่งเนื้อหาแต่ละช่วง	4.33	0.47	มาก
10. เนื้อหาครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	4.66	0.47	มากที่สุด
11. ภาษาที่ใช้อ่านเข้าใจง่าย	4.66	0.47	มากที่สุด
12. ระยะเวลาดำเนินการมีความเหมาะสม	4.66	0.47	มากที่สุด
13. วิธีดำเนินการเป็นไปตามลำดับขั้นตอน	4.66	0.47	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.66	0.17	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า รูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู จำนวน 8 แผน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.66, S.D.= 0.17)

ขั้นตอนที่ 2 เปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระยะก่อนและหลังการทดลองโดยใช้สถิติการทดสอบคะแนนความแตกต่าง (Dependent sample t-test) แสดงรายละเอียดตามตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบคะแนนระยะก่อนทดลองและระยะหลังการทดลอง

การทดสอบ	ก่อนทดลอง (n=15)		หลังการทดลอง (n=15)		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น	59.29	8.07	66.86	7.19	-7.25*	.000
ด้านการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา อย่างสร้างสรรค์	56.14	5.90	67.29	3.59	-9.25*	.000
ด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียด	49.00	10.01	60.29	6.37	-6.38*	.001
ด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น	59.86	4.14	67.57	3.78	-7.41*	.000
รวม	56.07	7.03	65.50	5.23	-7.57*	.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติ $p < 0.05$

จากตารางที่ 3 พบว่า ประสิทธิภาพของรูปแบบการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครูในระยะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนระยะการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ขั้นตอนที่ 3 เปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลโดยใช้สถิติการทดสอบคะแนนความแตกต่าง (Dependent sample t-test) แสดงรายละเอียดตามตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบคะแนนระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล

การทดสอบ	หลังทดลอง (n=15)		ติดตามผล (n=15)		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น	66.86	7.19	66.50	8.55	.63	.547
ด้านการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา อย่างสร้างสรรค์	67.29	3.59	63.67	5.78	2.81	.037
ด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียด	60.29	6.37	60.71	8.77	-.23	.823
ด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น	67.57	3.78	67.29	4.60	.32	.760
รวม	65.47	1.48	64.54	1.78	.88	.541

ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ $p > 0.05$

จากตารางที่ 3 พบว่า ประสิทธิภาพของรูปแบบการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู ในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่า

1. รูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู จำนวน 8 แผน มีค่าเฉลี่ย (= 4.66) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.17)ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
2. นักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
3. นักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีทักษะชีวิตในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครู ที่ผู้วิจัยออกแบบ จำนวน 8 แผน มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด แผนจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาวิชาชีพครูทั้ง 4 ด้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาออกแบบการเรียนการสอน โดยจัดลำดับเนื้อหา ขั้นตอน กระบวนการ มีการระบุวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน มีการประเมินผลการเรียนรู้ รูปแบบดังกล่าวยังผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญที่มีชำนาญเฉพาะด้าน อีกทั้งการออกแบบกิจกรรมยังคำนึงถึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียนและในการจัดกิจกรรมยังมีการสังเกตและปรับประยุกต์รูปแบบกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับผู้เรียนอีกด้วย ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ ปรีวัตร เขียนแก้วและทิพรรัตน์ นพฤทธิ์ [13] ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงสถิติของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาจำนวน 34 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีระดับการคิดเชิงสถิติสูงขึ้น ในทุกด้านภายหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบและมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้และสอดคล้องกับมานิตย์ ซาซโซ [9] ที่พัฒนารูปแบบการเรียนรู้อัตนวิสัยของคณาจารย์ในศูนย์คุ้มครองสุขภาพลูกหลานบ้านเหล่า จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีกระบวนการประกอบด้วย 1) การสร้างและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ 2) การนำรูปแบบไปทดลองใช้และการประเมินเชิงคุณภาพ และ 3) ทดลองใช้และประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งผลการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ทำให้กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มเด็กและเยาวชน เกิดความรู้ความถนัดและสามารถสร้างเครือข่ายและการปลูกฝังรากฐานวิถีชีวิตและสามารถใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง

2. ทักษะชีวิตของนักศึกษาเพิ่มขึ้นหลังการเข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาออกแบบเป็นกิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียนเป็นการนำหลักคิดที่ชี้ให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานแห่งความพอดี ความมีเหตุมีผลและความพอประมาณ เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะในการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง มีความพอในความต้องการตามอัตภาพของตนเอง ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก [12] ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย รู้จักพิจารณาถึงความจำเป็นในการใช้สอยทรัพยากร

หรือใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์ [14] ที่ศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 420 คน ซึ่งพบว่า การดำรงชีวิตประจำวันของนักศึกษา มีการเก็บออมเงิน การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย การใช้ทรัพยากรทุกอย่างอย่างประหยัดและรู้คุณค่า รู้จักประยุกต์ของเก่าให้กลับมาใช้ใหม่ได้อีก นอกจากนี้ ยังช่วยส่งเสริมให้นักศึกษามีทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสังคม รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีคุณธรรมประจำตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรศรีณีย์ศิริพันธ์ สุทธิ พรหมหาญและศักดิ์ สุวรรณฉาย [11] ที่ได้พัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างการปรับตัวในการดำรงชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกบินทร์วิทยา จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยเสริมสร้างให้นักเรียนมีทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตและมีพฤติกรรมการปรับตัวอยู่ร่วมกับคนอื่นในทางที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของ รมณัทพร กตนต์วงศกร [15] ที่ได้ศึกษาผลการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ) จำนวน 34 คน พบว่า ทักษะชีวิตของนักเรียนไม่ว่าจะเป็นด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียดและด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นเพิ่มขึ้นในระดับดีหลังจากได้รับการฝึกทักษะชีวิต

3. การศึกษาความคงทนของทักษะชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรีระยะสั้นสุดการทดลองไปแล้ว 2 สัปดาห์พบว่า ไม่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นกระบวนการที่จัดสภาพบรรยากาศให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมโดยมีผู้วิจัยเป็นกระบวนการหรือผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นซึ่งการที่ให้ผู้เรียนได้เป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง (Active learning) และได้รับประสบการณ์ตรงจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวรมากยิ่งขึ้น และช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่ได้ทำงานร่วมกันเป็นทีม มีกระบวนการกลุ่มคอยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งปันประสบการณ์ ช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาเพื่อที่จะทำให้อุปสรรคเป้าหมาย สอดคล้องกับคอกซ์ รูล แอนวอร์ [8] ได้ศึกษารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซิมเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจของนักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซิม (Constructivism) ช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจทั้งรายบุคคลและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้ง ผู้เรียนยังได้ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับตนเอง (Reflection) ทำให้ความคงทนของความรู้ยาวนานยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ศักดิ์นคร สีหอแก้ว [16] ที่ได้ศึกษารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน พบว่า ผลการประเมินทักษะชีวิตหลังการใช้รูปแบบการสอนอยู่ในระดับมากและยังได้ประเมินทักษะชีวิตในระยะหลังการทดลองเป็นเวลา 1 เดือนยังพบอีกว่า อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. บุคลากรทางการศึกษาสามารถนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในสาขาวิชาอื่นๆ หรือผู้เรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรืออาชีวศึกษา
2. ก่อนจะเข้าสู่การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งควรให้ผู้เรียนได้ฝึกสติด้วยรูปแบบที่หลากหลายเพื่อการเตรียมสภาพจิตใจให้เกิดความพร้อมก่อนที่จะเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตกับกลุ่มนักศึกษาในสาขาวิชาอื่นๆ หรือกับกลุ่มผู้เรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรืออาชีวศึกษา
2. ควรพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นอื่นๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะทางการเรียนรู้ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] รัตโนทัย พลับรู้อการ. ทักษะชีวิตวัยเด็ก. [อินเทอร์เน็ต]. 2561 [เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2561] เข้าถึงได้จาก : <http://humaneco.stou.ac.th/UploadedFile/72202-11.pdf>
- [2] สมเดช มุงเมือง. ทักษะชีวิต Life Skills. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ตระไพศาลบิวเดอร์; 2555.
- [3] สุเมธ ตันติเวชกุล จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช ธรรมปิยา. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน; 2558.
- [4] Unicef. Module 7 Life Skills. [Internet]. 2018 [Cited 2018 November 18]. Available from: https://www.unodc.org/pdf/youthnet/action/message/escap_peers_07.pdf.
- [5] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ....กว่า 1 ทศวรรษ. กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด; 2555.
- [6] มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทียนวัฒนา พรินท์ติ้ง; 2553.
- [7] Johnson,K.A.,and Foa,L.J. Instructional Design: New Alternatives for Effective Education and Training. New York : Macmilian Publishing Company; 1989.
- [8] Khoirul Anwar. A Constructive Teaching Model in Learning Research Concept for English Language Teaching Students. International Education Studies, Vol.8, No.5, Published by Canadian Center of Science and Education; 2015.
- [9] มานิตย์ ชาติโย. รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์คุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่ง. วารสารวิจัย มข 2555; 2; 3: 283-284.
- [10] ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด ในเอกสารประกอบการสัมมนาโครงการปราชญ์เพื่อแผ่นดิน: ทฤษฎีใหม่ตามแนวทางพระราชดำริ. นนทบุรี: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน; 2542.
- [11] พัชรศรีณีย์ ศิริพันธ์, สุธี พรรณหาญและศักดิ์ สุวรรณฉาย. การพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ 2558;5 ;2 : 137-138.
- [12] ทิสนา เขมมณี. ถอดรหัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสอนกระบวนการคิด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2559.
- [13] ปรีวัตร เขียนแก้วและทิพรัตน์ นพฤทธิ์. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงสถิติของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น 2559 ; 10 ; 3 :81-86.

- [14] กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์. พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย. [อินเทอร์เน็ต] 2553. [เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2561] เข้าถึงได้จาก : http://www.ssruir.ssru.ac.th/bitstream/ssruir/932/1/015_53.pdf
- [15] รณภัท กตตน์วงศ์กร. การศึกษาผลการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ) สำนักงานเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; 2557.
- [16] ศักดิ์นกร สีหอแก้ว. รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม 2558; 9 : 53-66.